

Машкова О. В.
кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії,
Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна
Цветкова Д. І.
студентка спеціальності 6.040104.Географія*,
Херсонський державний університет

Особливості організації сімейного відпочинку з дітьми дошкільного віку в Україні

У статті розглянуто особливості організації сімейного відпочинку з дітьми дошкільного віку в Україні. Стаття конкретизує зміст поняття «сімейний туризм», містить просторовий аналіз туристичних об'єктів для сімейного відпочинку з дітьми дошкільного віку в Україні.

Ключові слова: сімейний туризм, туризм для сімей із дітьми дошкільного віку, туристичний об'єкт, туристичний ресурс, туристична атракція, Україна.

Ольга Машкова, Дарья Цветкова ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ СЕМЕЙНОГО ОТДЫХА С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены особенности организации семейного отдыха с детьми дошкольного возраста в Украине. Статья конкретизирует содержание понятия «семейный туризм», содержит пространственный анализ туристических объектов для семейного отдыха с детьми дошкольного возраста в Украине.

Ключевые слова: семейный туризм, туризм для семей с детьми дошкольного возраста, туристический объект, туристический ресурс, туристическая атракция, Украина.

Olga Mashkova, Daria Tsvetkova PECULIARITIES OF FAMILY HOLIDAY ORGANIZATION WITH CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN UKRAINE

The article considers the features of organizing a family holiday with preschool children in Ukraine. The article concretizes the content of the concept of "family tourism", contains a spatial analysis of tourist facilities for family recreation with preschool children in Ukraine.

Key words: family tourism, tourism for families with preschool children, tourist site, tourist resource, tourist attraction, Ukraine.

Постановка проблеми. Питання раціонального використання вільного часу для виховання дітей і організації дозвілля сучасної сім'ї є дуже важливим. Велике значення має усунення стихійності в організації сімейного дозвілля, а також підвищення його культури, орієнтацію на активні форми використання вільного часу. Як вид розвиваючої діяльності, сімейне дозвілля представляє

можливості для активного відпочинку, споживання духовних цінностей і особистісного розвитку всіх членів сімейного колективу при врахуванні індивідуальних інтересів і потреб [14].

Сімейний туризм являє собою насичену, цікаву, досить різноманітну форму культурно-дозвілдової діяльності сім'ї і має великий вплив на сімейні відносини. Обдумане планування, облік інтересів всіх членів сім'ї у виборі подорожі дозволить повноцінно провести вільний час. А відповідно тема дослідження є досить актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз особливостей організації сімейного відпочинку з дітьми дошкільного віку в Україні. Для досягнення мети вирішувались наступні завдання: конкретизувати зміст поняття «сімейний туризм», розкрити особливості організації сімейного туризму з дітьми дошкільного віку, здійснити просторовий аналіз туристичних об'єктів для сімейного відпочинку з дітьми дошкільного віку в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців, які займаються дослідженням сімейного туризму, можна виділити Андрєєву О. В., Безверхню Г. В., Пангелову Н. Є., Фрей Л.В. тощо [1-2, 10, 17].

Виклад основного матеріалу. Сімейний туризм – це подорож у вільний час з різною метою, яка здійснюється сім'єю (з дітьми або без), або групою, що складається з кількох сімей, поза місцем їх постійного місця проживання, терміном більше однієї доби, але не більше одного року без права членами родини займатися оплачуваною діяльністю та зобов'язанням повернутися до постійного місця проживання у зазначений час [12, 14].

Основним принципом організації сімейного дозвілля є орієнтація на всіх членів сім'ї, врахування вікових, психофізіологічних особливостей, а також інтересів і цінностей кожного покоління.

Головною рисою сімейного туризму, як і будь-якої форми сімейного дозвілля, є взаємодія всіх членів сім'ї. Саме вона дозволяє визначити чи є дана подорож сімейною чи ні. Якщо батьки на курорті воліють здати дітей

аніматорам або няням, а самі хочуть відправитися на екскурсію або пляж, то до сімейного туризму це не має ніякого відношення.

Сімейний туризм вирішує наступні завдання:

- сприяє згуртованості сім'ї та встановленню емоційного контакту, взаєморозуміння, співробітництва між батьками і дітьми, корекції дитячо-батьківських відносин, реалізації сімейних цінностей;

- реалізує потребу у відпочинку і фізичній активності. Особливо це стосується спортивних видів сімейного туризму, орієнтує на здоровий, активний спосіб життя;

- сприяє активній соціалізації дітей, багато видів сімейного туризму є командними, спільна робота, співпраця, взаємодія в команді створюють природні умови для набуття соціального досвіду у дітей [14].

З-поміж чинників, що важливі для організації спільного відпочинку, на першому місці — здоров'я. Ще один важливий пункт — доступність медичної допомоги. Крім здоров'я, необхідно подбати про психологічний комфорт маленьких відпочивальників відповідно до їх вікових особливостей. Відповідно подорожі будуть різними для сімей із немовлятами, дітьми від року до трьох, дошкільного віку, молодшого шкільного віку, підлітками. Розглянемо більш детально особливості організації сімейного туризму з дітьми дошкільного віку.

Діти дошкільного віку — це справжні юні дослідники, котрим підійде відпочинок за межами мегаполісів чи «прилизаних» готельних комплексів. Дошкільнята не потребують суперкомфортних умов та вишуканої їжі, тому жити можна хоч і в наметі. Батькам тим часом варто підготуватися до нескінченних запитань і згадати свої знання з фізики, біології та природознавства — вони стануть у пригоді як на узбережжі, так і в найближчому парку. Можна подумати і про культурні заходи, але вони мають бути нетривалими і не груповими. Дітям важко витримати екскурсійний темп, вони не здатні спокійно споглядати навіть найвизначніші шедеври чи вистави, а їхні мистецькі уподобання істотно відрізняються від уподобань дорослих. А що

може бути гіршим з погляду культурного виховання за постійне осмикування малюка в музеї чи церкві?

А ще в цьому віці батьки вже перестають бути центром усесвіту, а отже, мусять подумати і про компанію. Діти починають активно спілкуватися з однолітками і разом з ними пізнають світ за допомогою ігор. Тож спільна відпустка з друзями, котрі мають близьких за віком дітей, або поїздка на типово дитячі курорти стане хорошим відпочинком для всієї родини.

Маленькі жителі міст сенсорно депривовані: вони не бігають босоніж по траві, не розрізняють звуків природи, позбавлені багатьох тактильних відчуттів. Щоб зробити відпочинок дитини корисним, дозвольте їй валятися в піску, стрибати по калюжах, гратися з водою, місити руками й ногами грязюку... І максимально багато рухатися, верещати й насолоджуватися життям [3].

Але, навіть врахувавши вище наведені рекомендації, напевно неможливо скласти універсальний перелік туристичних об'єктів для сімей з дітьми дошкільного віку, зокрема з впевненістю можна сказати, що в кожній області і більшості населених пунктів України є дитячі майданчики, проводяться майстер-класи для дітей, що в кожному краєзнавчому і художньому музеях є хоча б одна експозиція, яка зацікавить дитину. Але ми спробували скласти перелік найбільш цікавих туристичних об'єктів для дошкільнят по кожній області України (за виключенням тимчасово окупованих територій), розуміючи, що наш список не буде повним в силу декількох причин: постійне виникнення нових туристичних об'єктів, неврахування вже існуючих через відсутність даних про них на пошукових сайтах, які ми використовували, суб'єктивний підхід при виборі об'єктів тощо. Зокрема, під суб'єктивним підходом при виборі об'єктів ми розуміємо, що в списку не представлені сакральні об'єкти, замки і фортеці, історико-меморіальні об'єкти, спортивні розваги тощо, так як ми вважаємо, що з огляду на психологічні особливості дітей дошкільного віку, вони не будуть цікавими для більшості дітей, але не виключаємо, що вони можуть зацікавити окрему дитину. Але маємо надію, що наші напрацювання стануть корисними сім'ям з дітьми дошкільного віку, які

люблять подорожувати Україною. Отже, для сімей із дошкільнятами ми пропонуємо відвідати наступні об'єкти [4-9, 13, 15-16, 18]:

Вінницька область: Вінницький зоорозплідник, дитячий центр «Roshen», музей ретроавтомобілів, музей трамваю (м. Вінниця), ферма віслюків (с. Заболотне),.

Волинська область: Луцький зоопарк, дитяча залізниця, музей технічного прогресу (м. Луцьк).

Дніпропетровська область: акваріум прісноводних риб, аквапарк «Happy Day», спортивний комплекс «Янтарний», зоопарк клубу «Creative Club Bartolomeo», зоологічний музей Дніпровського національного університету (м. Дніпро), страусина ферма у «Страус Ленд Парк» (поблизу м. Кривий Ріг).

Музеї: музей монет України, парк ракет (м. Дніпро), відеогалерея міського історико-краєзнавчого музею годинника (м. Кривий Ріг), центр народного мистецтва (с. Петриківка).

Цирки: Дніпропетровський державний цирк (м. Дніпро), Криворізький цирк (м. Кривий Ріг).

Донецька область (вибірково): музей-автобус, парк дикої природи (м. Маріуполь).

Житомирська область:

Музеї: музей космонавтики ім. С. Корольова, музей «Ремісничий двір», музей пожежної охорони (м. Житомир), Об'єкт «Скеля» (м. Коростень).

Закарпатська область: дитяча залізниця і закарпатські ківі (м. Ужгород), дуб-чемпіон (с. Стужиця), оленяча ферма (с.Липча), птахопарк Василя Макара – 2000 папуг і дивовижних голубів, форелеві ставки (с. Колочава), розплідник бурих ведмідів (с. Синевирська Поляна), страусина ферма в м. Хуст, страусина ферма «Павшино» поблизу Мукачево, ферма карпатських буйволів (с. Стеблівка), ферма свиней породи «мангалиця», ферма сірих корів (с. Ботар), центр лозоплетіння (с. Іза).

Запорізька область: аквапарк «Мис доброї надії» (м. Бердянськ), «Острів скарбів» (с. Кирилівка), дитячий ботанічний сад (м. Запоріжжя), зоопарк

«Сафарі», зооклуб «Неон» (м. Бердянськ), зоопарк «Страус-Юг» (м. Мелітополь), Бердянський дельфінарій «Немо» (м. Бердянськ), історико-культурний заповідник Хортиця, зокрема музей судноплавства «Чайка», кінний театр; дитяча залізниця, музей історії зброї, музей історії МВС, музей «Мотросіч», музей ретро-автомобілів, музей техніки Богуслаєва (м. Запоріжжя).

Цирки: Запорізький цирк (м. Запоріжжя).

Івано-Франківська область: аквапарк «Цунамі» (м. Івано-Франківськ), міні-зоопарк в Яремче, ферма зубрів (с. Мислівка), музей писанкарства, приватний музей старожитностей (м. Коломия).

Київська область:

Аквапарки: «Dream Island» (м. Київ), «Термінал» (м. Бровари).

Екзотичні рослини, зоопарки, дельфінарії, страусині ферми, живі куточки: найстаріший каштан України (м. Київ), бананові джунгли (с. Рожни), Київський зоопарк (м. Київ), приватний зоопарк «12 місяців» (с. Демидів), Київський дельфінарій, Акваріум «Екзоленд», Океанаріум «Морська казка» (м. Київ), страусина ферма в с. Ясногородка (найбільша в Україні), а також в с. Чубинське, дворик з воронами (м. Київ), ферма «Бабині кози» (с. Галайки).

Музеї: археологічний музей, астрономічна обсерваторія Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченко, аптека-музей, будинок природи, державний музей авіації, дитяча картинна галерея, зоологічний музей, етнографічний музей-парк «Українське село», Київський музей вторинної сировини, Київський музей електротранспорту, Київський музей міського транспорту в Дарницькому депо, Київський планетарій, музей Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. (колекція військової техніки), музей взуття, музей вишивки, музей голограм, музей грошей, музей Дарницького вагоноремонтного заводу, музей «Експериментаріум», музей залізничної техніки, музей іграшок, музей історії Головної астрономічної обсерваторії НАН України, музей історичних скарбів, музей історії автомобілів, музей історії туалета, музей історії космонавтики, музей «Київ в мініатюрі», музей кузнечного і слюсарних мистецтв, музей МВС, музей медицини, музей

метрополітену, музей народно прикладного мистецтва, музей пожежної справи, музей пошти, музей СБУ, музей циркового мистецтва, музей спортивної слави України, музей театрального, музикального і кіномистецтва України, музей ФК «Динамо», музей хліба, Національний музей бджольництва України, Національний науково-природничий музей НАН України, Національний музей Чорнобиля, Палеонтологічний музей, Приватний етнографічний комплекс «Хутір Савки», Приватний музей історії моди, Приватний музей сиру, Центральний музей військових сил України (м. Київ), Національний музей народної архітектури і побуту (с. Пирогово), 27 музеїв м. Переяслав-Хмельницький.

Цирки: Національний цирк України (м. Київ).

Інші цікаві об'єкти: батутний центр «Joy land», виставки квітів на Співочому полі, дитяча залізнична дорога, європейське містечко «Мануфактура»(дитячий розважальний комплекс «Дакленд»), Київ Арт-Парк «Пейзажна алея», ляльковий театр, майстерня пряників «Квартет», міста професій «Кідландія», «Kidswill», парк «Київська Русь, тролейний парк (м. Київ), парк дерев'яних скульптур «Покровський» (м. Ірпінь).

Кіровоградська область: кінно-спортивний клуб «Княжий двір», інтерактивний музей-літак (м. Кропивницький).

Львівська область:

Аквапарки: «Пляж» (м. Львів).

Зоопарки, дельфінарії, страусині ферми, живі куточки: Львівський міський дитячий еколого-натуралістичний центр, Меденицький зоопарк «Лімпопо» (сmt. Меденичі), страусина ферма «Білаки» (м. Самбір).

Музеї: археологічний музей Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича, Державний природознавчий музей Національної академії наук України, зоологічний музей ЛНУ ім. Івана Франка, інтерактивний музей «Таємна Аптека», музей автентичного українського одягу, музей вишитих ікон отця доктора Дмитра Блажейовського, музей етнографії та художнього промислу, музей зброї «Арсенал», музей історії Львівської залізниці, музей метрології та

вимірювальної техніки, музей народної архітектури та побуту у Львові імені Климента Шептицького («Шевченківський гай»), музей пошти, пожежно-технічна виставка (м. Львів), Трускавецький планетарій (м. Трускавець).

Інші цікаві об'єкти: дитяча залізниця, львівська майстерня шоколаду, майстерня пряників Юрашки, розважальні центри «Дитяча планета», «Леопарк», чудо-потяг Львова (м. Львів).

Цирки: Львівський (м. Львів).

Миколаївська область: аквапарк «Аттика» (м. Очаків), аквапарк «Коблево» (с. Коблево), Миколаївський зоопарк (м. Миколаїв), страусина ферма «Кременевський страус» (с. Кременевка), страусина ферма «Савана» (с. Ставки), музей суднобудівництва та флоту (м. Миколаїв), музей ракетних військ стратегічного призначення (м. Первомайськ).

Одеська область: аквапарк «Одеса», Одеський зоопарк, біопарк, Одеський дельфінарій «Немо» (м. Одеса), страусина ферма у с. Вільшанка, жаб'яча ферма, полуничне село Ліски, центр етнографічного, сільського зеленого і сімейного дозвілля «Фрумушика Нова», музей морського флоту України, музей Одеського морського порту, музей цікавої науки, Одеський військово-історичний музей, Одеський музей кіно, Одеський музей нумізматики.

Цирки: Одеський державний цирк (м. Одеса).

Полтавська область: страусина ферма у с. Вільшанка, Полтавський музей військового зв'язку, Полтавський музей космонавтики, Полтавський музей стратегічної та дальньої авіації, музей-заповідник українського гончарства в Опішному.

Рівненська область: Рівненський зоопарк (м. Рівне), арт-галерея ковальства «Музей сталевих фігур», музей бурштину (м. Рівне).

Сумська область: дитячий парк «Сказка», дитячий розважальний центр «Місто розваг», театр юного глядача (м. Суми).

Тернопільська область: аквапарк «Лімпопо», гідропарк «Топільче» із космічним містечком (м. Тернопіль), Лановецький зоологічний сад (м. Ланівці).

Харківська область:

Аквапарки: «Джунгли» (м. Харків).

Зоопарки, дельфінарії, страусині ферми, живі куточки: Харківський зоопарк (м. Харків), Харківський дельфінарій «Немо» (м. Харків), жаб'яча ферма.

Музеї: етномузей і комплекс відпочинку «Осикове плесо», музей інструменту, музей історії Південної залізниці, музей керамічної плитки та сантехніки, музей Лабораторії швидкісних автомобілей ХНАДУ (м. Харків), міні-музей авіаційної техніки (с. Комунар), музей води (сmt. Кочеток).

Цирки: Харківський цирк (м. Харків).

Херсонська область:

Зоопарки, дельфінарії, страусині ферми, живі куточки: зоопарк в біосферному заповіднику «Асканія-Нова» (сmt. Чаплинка), контактний зоопарк «Страна Енотия» (м. Херсон), дельфінарій «Акварель» (м. Скадовськ), страусина ферма «Арабески» (с. Генічеська Горка).

Музеї: природничий відділ Херсонського обласного краєзнавчого музею (м. Херсон).

Інші цікаві об'єкти: історико-розважальний комплекс «Зелені хутори Таврії», «Jump park» (м. Херсон), парк «Казкова діброва» (м. Нова Каховка),

Хмельницька область: аквапарк 7 океан (м. Хмельницький).

Черкаська область: Черкаський зоопарк (м. Черкаси).

Чернівецька область: музей народної архітектури та побуту (скансен) в Чернівцях, дитячі розважальні центри «Бімбо», «Дінопарк», «Лімпопо», «Меджик сіті», «Фентезі таун» (м. Чернівці), турбаза «Сонячна долина» (с. Бояни).

Чернігівська область: Менський зоопарк (м. Мен), приватний зооботанічний комплекс «Басань» (с.Стара Басань), «Птичий рай» (с. Білоцерківці).

Крім того, зараз туроператори і турагенства пропонують багато цікавинок для сімейного відпочинку з дітьми різного віку, зокрема супермаркет відпочинку і дозвілля «Relax» (м. Київ) [6], туристична фірма «Бригантіна» (м. Київ) [4], команда «Интересный Киев» [18] – найцікавіші пропозиції саме

для обраної вікової категорії, команда «Жизнь в путешествиях. Украина», команда «Кидпассаж» [13].

Сім'ям, які віддають перевагу екологічному туризму пропонуємо сайти – www.ruraltourism.com.ua і www.otdihuem.in.ua, але найбільш цікаві екотури зібрані на сайті www.dobre.club [5]. Сім'ям, які люблять рослини, пропонуємо відвідати ботанічні сади України (16 державного значення), любителям квітів і незвичних рослин у нагоді стануть статті «Найгарніші та найнезвичайніші квіти в Україні: де і коли побачити цвітіння» [7], «Найстаріші дерева в Україні. Фото» [8].

Для пошуку вдалих варіантів *літнього відпочинку* пропонуємо сервіси: www.booking.com, www.rest-ua.com (приватний сектор), www.more.ks.ua, www.azov-more.in.ua, www.chernoe-more.in.ua.

Для пошуку вдалих варіантів *зимового відпочинку* пропонуємо сервіси: www.booking.com, www.rest-ua.com (приватний сектор), www.karpaty.info.

Крім того найкращі гірськолижні курорти для дітей можна знайти на сайті www.kidsvisitor.com [20].

Найкращі ідеї для подорожі на День Святого Миколая представлені в статті [19], зокрема команда сайту пропонує відвідати Маєток святого Миколая, (с.Пістинь, Івано-франківська область). Ми також пропонуємо відвідати в цей день Південну резиденцію Діда Мороза (база «Чумацька криниця» Олешківський район, Херсонська область). Взимку радимо сім'ям з дітьми також відвідати музей казок (м. Київ), який працює тільки на новорічні свята [18].

Що стосується подій для сімей з дітьми, то їх просто безліч і з кожним роком стає все більше. Зокрема, пропонуємо сервіс www.kidsvisitor.com, в якому можна обрати населений пункт, вік дитини, зробити підписку на події [20].

Висновки з проведеного дослідження. Дозвілля важливо проводити разом, так як це потужний енергообмін. Другий важливий компонент спільно проведеного часу в сім'ї — це необхідний кожній людині тілесний (тактильний)

контакт з близькими. Третя важлива роль дозвілля — інтелектуальний обмін. Він відбувається не тільки на рівні батьки — дитина, а й між дорослими членами сім'ї. Ну й, нарешті, спільне дозвілля — це чудовий засіб у боротьбі з депресіями, стресами, сімейними проблемами і труднощами спілкування. Воно допомагає боротися зі своїми вадами, вчить взаємодіяти з іншими людьми, дає можливість розвинути командний дух.

Сімейне дозвілля має приносити задоволення кожному членові сім'ї — від змістовного й доброзичливого спілкування, від реалізації своїх потреб у русі, пізнанні, розвитку. Тільки тоді воно впливає як розвиваючий захід і на дітей, і на дорослих, підвищує їхній культурний рівень, дає відчуття єднання сім'ї. Не забувайте дивувати близьких: несподівані сюрпризи, довгоочікувані подарунки, романтичні моменти тощо — усе це надихає, дає змогу почуватися потрібним і коханим, тобто наповнює життя змістом. А найяскравіші моменти залишаться в пам'яті назавжди: грітимуть душу й зворушуватимуть уяву через багато років.

Література:

1. Андреева О. В. Фізична рекреація різних груп населення : [монографія] / О.В. Андреева. — К.: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. — 280 с.
2. Безверхня Г. В. Фактори, що впливають на вибір дозвілля людини / Г. В. Безверхня // Спортивний вісник Придніпров'я. — 2009. — №2-3. — С.6-10.
3. Відпочинок з дітьми: як, коли, куди [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/family/vidpochinok-z-ditmi-yak-koli-kudi-.html>.
4. Детям [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://brigantina.kiev.ua/content/detyam>.
5. Календар турів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dobre.club/kalendar-turiv>.
6. Куди пойти с ребенком в Києве [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://relax.com.ua/afisha/for-kids/>
7. Найгарніші та найнезвичайніші квіти в Україні: де і коли побачити цвітіння [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://ua.igotoworld.com/ua/article/675_samyekrasivye-cvety-v-ukraine-kogda-cvetenie.htm

8. Найстаріші дерева в Україні. Фото [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/travel/2013/05/29/129940>.
9. Невідома Україна: 19 унікальних сіл [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://firtka.if.ua/?action=show&id=73197>
10. Пангелова Н. Зарубіжний досвід організації сімейного відпочинку з дітьми у рекреаційно-туристичних комплексах // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua>.
11. Правила сімейного дозвілля // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/family/pravila-simeynogo-dozvillya-_.html.
12. Раздольська В. О. Сімейний туризм, як засіб створення сприятливого простору спілкування поколінь / В.О. Раздольська // Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали. – Вип. 3. – Київ, 2012. – С. 373-375.
13. Разлечения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kidpassage.com/activity/ukraina>.
14. Сімейний туризм як форма дозвіллевої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/belyakov.htm>.
15. Технічні музеї України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://museum.kpi.ua/ukraine>.
16. Топ-9 найекзотичніших ферм України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/top-9-najekzoticnisih-ferm-ukraini>
17. Фрей Л. Сімейний туризм як засіб додаткової освіти для підростаючого покоління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua>.
18. Екскурсії для дітей и школьників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.interesniy.kiev.ua/excursion_categories/ekskursii-dlya-detey/
19. 15 ідей для подорожі на день Святого Миколая [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chas-z.com.ua/NEWS/26475>.
20. 5 найкращих гірськолижних курортів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kidsvisitor.com/uk/news/40-5-naikrashchikh-girskolizhnikh-kurortiv-ukrayini/>